

Entrevista | Bernardo Atxaga Escriptor

“Hi ha una lluita ideològica terrible al món”

Text: Ignasi Aragay

Bernardo Atxaga (Asteasu, Guipúscoa, 1951) ha deixat el món d'Obaba per ficar-se en un amoral univers militar al mig de la selva del Congo de l'època del rei Leopold II de Bèlgica, un autèntic criminal. En el seu pròxim llibre tornarà a la cultura basca via Nevada, l'Estat nord-americà on ha escrit aquesta novel·la africana titulada *Set cases a França* (Alfaguara). I encara en té preparada una altra que, d'alguna manera, en serà la continuació. Ens ho explica en aquesta conversa.

No sé si la pregunta és un xic forçada, però la faig: ¿igual com Obaba, l'enclavament de Yangambi, al Congo belga, també és un lloc indeterminat amb una forta oposició entre natura i cultura?

Sí, hi ha un paral·lelisme. Si es portessin aquestes dues geografies a la seva matemàtica, l'esquema seria idèntic: un lloc habitat, aïllat i envoltat de bosc o selva. I en tots dos casos amb una sola sortida. A Obaba era el tren i aquí és el riu. Efectivament, sempre he plantejat els meus llocs en aquesta dualitat. En el cas de Yangambi, ocorre que el que és cultura, seguint la mateixa adjectivació del llibre, es pot dir que és cultura militar, una cultura que considero dominant en el nostre món des de fa molt i molt de temps. I això és el que canvia el to. Davant d'un mateix plantejament simbòlic, el fet que la cultura sigui militar, davant de la cultura prepsicolò-

gica d'Obaba, ho canvia tot. I això, la cultura militar, trobo que és molt actual.

La cultura del lloc, diguem-ne indígena, surt poc a la novel·la, si és que hi surt.

És més, hi ha un voluntari mutisme sobre el que, a més, amb ironia, ja anomeno *natius*: que són aquells que són robats, espoliats, morts, tractats amb crueltat... Aquest mutisme, des del meu punt de vista teòric i ideològic, és obligat.

Perquè no en sabem res?

Sí, no en sabem res i, a més, no ens interessa. Retòricament parlem sempre de posar-nos al lloc de l'altre. Tota una part de la societat ha repetit durant segles “Estima el pròxim com a tu mateix”. Bé, ja hem viscut prou per saber que això és retòrica. A mi em sembla que la literatu-

ra ho ha d'assenyalar, com a mínim portant el mutisme i la indiferència al mateix llibre. Això obligarà el lector a aturar-se. Fa temps vaig fer un poema que canta Javier Muguruza que va sobre un africà que pren un cafè en un bar de Bilbao. Al poema, se sent el que hi ha a la ment de l'africà. A la primera versió, traduïa el que ell pensava. Però després li vaig dir al Javier: “Si tornes a editar el disc, no traduiré la part de l'africà”. Ara deixo el poema amb les seves frases en ningala o suahili. I aquesta no traducció expressa més que una traducció benintencionada.

Igual que hi ha aquest mutisme sobre la cultura africana, al llibre tampoc no s'explicita la violència. Un lector poc atent podria pensar que es frivolitza l'horror.

Els darrers dies, mentre viatjava, he anat llegint el llibre i subratllant les pistes que he deixat perquè el lector no es despisti. Com dir-ho? Perquè seguint la seva bona consciència no pensi que en aquest cas el dolent és l'autor, el qual, diguem-ho així, no esmenta el que el lector creu que hauria d'esmentar. He deixat tantes pistes...

És el que vostè anomena la “comicitat sinistra”.

Sí. Al que més mata li donen el títol de soldat de l'any. Això em sembla molt modern. L'humor ja sabem que no és universal. Hi ha gent que es pot desconcertar. Però als qui els passa, jo crec que la majoria es posen a pensar. S'ha de tenir molt bona consciència per pensar que la culpa és de l'autor. No. El silenci, el mutisme, clama. Ha de fer pensar.

És que aquest discurs explícit de la violència està molt en boga. Només cal pensar en Jonathan Littell.

L'única defensa que té l'expressió explícita de la violència, dels horrors, és si hi ha un correlat amb l'acció. Jo sóc membre d'Amnistia Internacional. Quan rebo els seus missatges, espero que siguin explícits. Ara bé, quan el discurs de denúncia o compassiu es desentén de l'acció, quan és solament el que passa als noticiaris, quan és un discurs lligat a una finestra que és espectacle, llavors està més a prop del pa i circ que de cap altra cosa. Això és el que jo, com a escriptor, em veig en la necessitat d'atacar. La gent asseguda a casa escoltant totes les barbaritats del món. I les concepcions, la ideologia, tot segueix al mateix lloc. Jo apel·lo a la consciència i per fer-ho agafo un camí que no és fàcil.

Els homes de la guarnició militar de Leopold II de Bèlgica que vostè situa en un racó de la selva del Congo semblen personatges de Schopenhauer, no del contemplatiu, sinó del que entén que viure suposa participar en les crueltats i les injustícies.

Doncs sí. Aquestes han estat doctrines molt negatives que han portat a desdoblaments en els comportaments. I a aquesta mena de pessimisme i passivitat acceptats, a una conversió del que és objectiu en subjectiu. Hi ha el discurs sobre les guerres, sobre la bellesa de la guerra i la violència, aquest discurs implacable... I quan fracassa, es porta al terreny psicològic: va ocórrer perquè, esclar, qui portava la torxa era un monstre, com Hitler. Bé, doncs jo crec que hi ha una lluita ideològica terrible al món.

“He portat la indiferència al llibre per provocar el lector”

CRISTINA CALDERER

No ho sembla, perquè és com si tot passés com en un globus... Hi ha el discurs de la bondat, de la frivolitat. Però sí, crec que hi ha una gran lluita ideològica de fons. I bé, el camí de la literatura sempre és un camí de segon moment, de rereguarda. És una mica lluitar a favor de la lucidesa i, sens dubte, en contra de certes formes de pessimisme, implacables, com les de Schopenhauer.

Tot al llarg del llibre el narrador pica l'ullet al lector explicitant l'ús de metàfores. Quina gran metàfora amaguen? ¿La d'una societat que banalitzava la injustícia i la desigualtat? ¿La de la vulnerabilitat de l'ésser humà?

Probablement, la primera idea que vaig tenir a l'hora d'escriure va ser precisament sobre la manera d'expressar, de representar, de comunicar uns fets. Dit d'una manera una mica pedant: el discurs, el llenguatge. Què vull dir? Que vaig triar la novel·la d'aventures com una mena de pauta per poder fer la novel·la. Perquè la d'aventures ha estat, si vols, l'èpica menor de la colonització. La imatge que tenim de l'explorador és la d'un heroi. Això és el que apareix en pel·lícules com *Memòries d'Àfrica*, on l'explorador, bellíssim, escolta Mozart. Tot això és una representació de la realitat completament falsa, impia, no compassiva, que redueix el que és objectiu a una qüestió psicològica. Jo li he tret la música, l'aura, a l'explorador, i he mostrat el rerefons sinistre. I llavors l'heroi és només com un esportista, no té discurs, només diu tautologies. Aquesta seria, no sé si la metàfora, però sí la intenció del llibre. I fins i tot, portant la idea a l'extrem, també mostro com el mateix narrador i la mateixa novel·la són una representació. Per això faig aquestes metàfores que explícito: és com dir al lector, pensa que això és una representació, que tampoc no sóc un déu. Indico que hi ha metàfora quan és la més vulgar del món, com un avís, una petita humorada. És com demanar al lector que pensi una mica.

Parli'm dels personatges del llibre. El capità Lalande Biran. Si el pronuncio ràpid, el nom em recorda Bin Laden.

Curiós. Potser sense adonar-me'n em va influir. I segur que Bin Laden també fa poemes com aquest personatge. Lalande Biran és absolutament amoral, no té cap fre íntim per fer el mal. És com si li haguessin extirpat l'ànima.

Van Thiegel, l'escindit.

Té una ànima simple i malalta. Molt torturada. En altres circumstàncies hauria pogut ser perfectament un jugador de rugbi.

Les escissions interiors que pateix també es donen en Donatien...

A Obaba també ho faig. En lloc de parlar de l'interior de les persones de forma psicològica, ho faig de forma geogràfica. Com si fos un espai en el qual hi ha veus diverses. Narrativament és magnífic. En poques pàgines puc narrar quantitat de coses, li dono velocitat al text. Entro al cap de la gent com qui entra en un barri.

Donatien.

És un gos servil, extraordinàriament malvat. No té cap altra regla que la de buscar el seu os.

El més interessant, Chrysostome Liège.

Sí. Va en la mateixa lògica que tota la novel·la: el mutisme. Al final de la novel·la hi incrusto una biografia, la seva, una mena d'estampa quasi religiosa. És mut, lacònic, en ell no hi ha expressió. Només hi ha la sensació de fortalesa, la seva única característica visible. És un home sencer, simple. I jo, com a autor, el veig mut i lacònic, i per tant el deixo així. No l'explícito. No li endosso un rotllo psicologista. Com que no el veig jo, no el veu ningú. Ara bé, la vida gira al voltant seu.

¿El reclam de les "set cases" del títol és la presència sorda del món opulent?

Les set cases de França són el focus de tot. Per fer les cases a França cal espoliar la colònia. La

mirada cobdiciosa és de la dona del capità, però hauria pogut ser de qualsevol.

Coneix la novel·la de Sánchez Piñol Pandora al Congo?

La tinc a casa. Però no l'he llegit, no volia cap pertorbació. Sí que he tingut les meves lectures d'André Gide, de Livingstone i Stanley.

Què hi haurà després de l'excursió militar al Congo? ¿Pensa tornar al seu món basc?

No, no hi tornaré. Bé, tornaré als bascos, però des de Nevada. Tinc una pàgina web: la vaig fer per obligar-me a escriure a les nits sobre coses de Nevada i els bascos que viuen allà. I això donarà peu a un llibre. Hi ha un capítol dedicat als óssos i d'aquí passa a una història d'óssos que podria haver ocorregut a Obaba. I després vaig a una trobada amb Hillary Clinton, i es desmaia una persona, i ella explica la història d'un cop que era a Itàlia i se li va desmaiar algú. I això em porta a recordar un viatge a Itàlia amb la meua mare i un grup de jubilats... També parlo dels bascos, dels néts dels pastors bascos de Nevada, que avui quasi tots són advocats.

Serà el proper llibre.

També n'hi haurà un sobre la néta de Chrysostome. De fet, *Set cases a França* va sortir després d'haver escrit més de 100 pàgines d'una novel·la que es titula *Charlotte i els micos*. És una novel·la sobre el mal, amb llenguatge com de revista rosa. En un moment, la Charlotte diu: "El meu avi va donar la seva vida pel Congo belga". I d'aquí vaig escriure la novel·la de l'avi, que és *Set cases a França*. Hi ha una característica en comú entre l'avi i la néta: a tots dos els agraden molt les coses brillants. Però ella és lladregota. De moment passa a Nantes, que m'agrada perquè no és molt gran i té metro, que és com una via com el tren o el riu. Però encara trigaré anys.

¿I l'Euskadi real, polític, com el veu? Com veu el nou govern?

Això és un invent del TBO. Es parla de canvi i resulta que el govern és amb el PP, al qual no associem amb la idea de canvi, precisament. Un PP amb gent de l'Opus Dei. És evident que la majoria social no està representada en aquest govern. No sé quant durarà, però no té gaire bona pinta. L'única qüestió és aquesta: saber quant durarà. Però els munten demà una vaga general i no s'aixequen.*

“El nou govern basc és com un invent del ‘TBO’”